

УДК 338.26.01

Руліцька К.М.

к.е.н., в. о. доцента кафедри економіки підприємства,

Львівський національний аграрний університет, м. Львів

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ФОРСАЙТУ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено перспективи використання форсайту для прогнозування розвитку вітчизняних аграрних підприємств. Обґрунтована доцільність застосування форсайту у вітчизняних аграрних підприємствах. Запропоновано механізм впливу основних складових форсайту на функціонування аграрних підприємств. Узагальнено вихідні дані для форсайту аграрних підприємств.

Prospects of the use of foresight for prognosis of development of domestic agrarian enterprises were investigational. The grounded expedience of application of foresight is in domestic agrarian enterprises. The mechanism of influence of basic constituents of foresight is offered on functioning of agrarian enterprises. Generalized basic information for foresight of agrarian enterprises.

Постановка проблеми. За допомогою класичних методів прогнозу неможливо врахувати вплив соціальних, екологічних чи інших чинників на вітчизняні аграрні підприємства, що не обчислюються кількісно. Еволюція прогнозних досліджень дає змогу використовувати щоразу нові методи. Форсайт є комплексом, що об'єднує вже відомі методи прогнозу з абсолютно новим підходом. Проблеми в аграрному секторі економіки доводять необхідність саме комплексного дослідження аграрних підприємств, враховуючи їх регіональні особливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними основами дослідження використання форсайту для прогнозування розвитку вітчизняних аграрних підприємств стали напрацювання лише закордонних науковців, оскільки у вітчизняній літературі це поняття згадується лише фрагментально та не по відношенню до аграрного сектору економіки.

У 1930р. Герберт Уеллс, виступаючи на каналі ВВС, запропонував ввести особливу спеціальність – «професор передбачення», який подібно історичу, буде аналізувати і знаходити застосування майбутнім відкриттям [5]. Універсальність форсайту підтверджена закордонними дослідженнями [1; 10], і як ніяка інша методологія передбачення здатна дати реальний прогноз діяльності агропідприємств. Бен Мартін говорить про форсайт, як про систематичність спроб заглянути в довгострокове майбутнє науки, технології, економіки і суспільства [3]. Дослідження Community Research & Development Information Service (CORDIS) доводять, що форсайт охоплює заходи, спрямовані на: мислення, обговорення, окреслення майбутнього [1]. Г. Э. Афанасьев вважає, що форсайт - це систематичні роздуми про майбутнє і вплив на майбутнє [2]. Н. Шелюбская переконана, що «Форсайт» – механізм определения пріоритетов формирования общества знаний стран Западной Европы [10].

Постановка завдання. Використання форсайту для прогнозування розвитку підприємств аграрної сфери на сьогоднішній день є недослідженим, однак багатообіцяючим. Головним завданням цієї роботи є спроба спрогнозувати перспективи використання форсайту у аграрних підприємствах України. Потенційно форсайт може забезпечити отримання інформації про перспективи і альтернативи розвитку досліджуваної галузі в майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для довгострокового прогнозування розвитку науки та технологій у розвинених країнах (Японії, Німеччині, Великобританії, США, Франції й багатьох інших) активно використовується методологія Форсайт (у перекладі з англ. Foresight - передбачення). Форсайт зарекомендував себе як найефективніший інструмент для визначення пріоритетів у галузі науки та технологій [9].

Проблема покращення системи прийняття рішень шляхом довгострокових перспектив розвитку, як і проблема впливу рішень, що приймаються на довгострокові тенденції, вже давно знаходяться в центрі уваги науковців, підприємців та органів влади. В 1950-1970рр. почали формуватись чотири основні полюси прогнозних досліджень: США, Західна Європа, Японія і СРСР. Основи теорії і методології «дослідження майбутнього» були винайдені дещо пізніше при певному спротиві зі сторони традиційних прогнозистів, але поступово набули репутації більш цілісного підходу, ніж традиційне прогнозування. Такого роду дослідження були спрямовані на об'єднання в єдине ціле різноманітних рушійних сил, трендів і факторів, що їх обумовлювали задля дослідження альтернативних шляхів розвитку в майбутньому, а не для того, щоб передбачати майбутнє [4, с. 60-61].

Формування ринкової економіки в аграрній сфері Львівської області супроводжується пошуками найбільш раціональних форм господарювання, передбачених нормативно-правовими актами. Жодне підприємство не зможе досягти успіху, якщо не відстежуватиме далекосяжні тенденції розвитку ринку і не вироблятиме бачення свого майбутнього, не моделюватиме способів його досягнення, тобто не матиме ефективної стратегії своєї діяльності. Це особливо актуально з огляду на те, що для реального погляду у віддалену перспективу необхідно знати хоч приблизно, якою має бути національна економіка у 2030 чи 2050 рр. Підприємство, як складова національної економіки, завжди повинно оцінювати свою діяльність з точки зору його майбутніх результатів (недоліків чи переваг стосовно конкурентів, а також тих чинників, які можуть сприяти чи завадити у майбутньому). Рухатись наосліп, хаотично, не можна [8, с.143-159].

Вважаємо, що, використовуючи форсайт в аграрній сфері, можливим стане врахування впливу росту як соціальних, економічних і технічних систем, так і проблем, з якими людство зустрілося при прискоренні темпів еволюції і невизначеності. Вміння використовувати форсайт при певних умовах для конкретного підприємства зможе вивести вітчизняний аграрний сектор на нові обрії.

Зростання кількості глобальних проблем вимагає комплексного підходу до їх вирішення. Звичайно, що лише великі підприємства здатні виділити кошти для комплексного стратегічного дослідження, однак вважаємо, що

опрацювавши механізм і алгоритм форсайту, можливою стане розробка національної програми економічного форсайту, адаптованої для вітчизняних аграрних підприємств.

В Україні першою програмою прогнозування було затверджено Кабінетом Міністрів України у 2004 році Державну програму прогнозування науково-технічного розвитку на 2004-2006 роки. Але її фінансування було зменшено майже вдвічі, а реалізацію у 2006 році призупинено.

У 2007 році Кабінет Міністрів затвердив нову Концепцію Державної програми прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008-2012 рр. Для її реалізації Постановою Уряду № 1118 від 11 вересня 2007 р. затверджено Державну програму прогнозування науково-технологічного розвитку на 2008-2012 роки. Базовою організацією, яка забезпечувала організаційний супровід виконання Програми, наказом Міністерства освіти і науки України було визначено Український інститут науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ).

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 22 червня 2011 р. № 704 "Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм" зазначена програма втратила чинність. Принципове значення мали початкова орієнтація на попит з боку економіки і суспільства, врахування можливих варіантів використання переліку критичних технологій і достатній ступінь деталізації цих технологій щодо необхідних фінансових і трудових ресурсів для проведення досліджень і їх впровадження. Крім того, виходячи з аналізу глобальних тенденцій світової науки і технологій, пріоритет було надано тим технологіям, рівень яких відповідає світовому або є вищим. У результаті проведених УкрІНТЕІ в рамках Державної програми прогнозування науково-технологічного розвитку в Україні на 2008-2012 рр. форсайтних досліджень сформовано та актуалізовано інформаційно-ресурсну базу за пріоритетними напрямками "Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань", "Енергетика та енергоефективність", "Нові речовини та матеріали", "Раціональне природокористування", "Інформаційно-комунікаційні технології" та вперше в Україні сформовано Перелік критичних технологій за пріоритетними тематичними напрямками [9].

Враховуючи сьогоднішні тенденції до укрупнення сільськогосподарських підприємств, лише величезна фінансова й законодавча підтримка малих й середніх підприємств з боку держави й непосильна праця Антимонопольного комітету України у підсумку дадуть їм можливість перспективного й прибуткового майбутнього. Розвиток та підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств та всього аграрного сектору економіки регіону вимагає вдосконалення державного регулювання у поєднанні з ринковим саморегулюванням [7].

Традиційне планування, як функція управління, що визначає перспективи розвитку економічної системи на майбутнє, ґрунтується на припущеннях, що майбутнє подібне до минулого. А маючи інформацію про минуле, можна спрогнозувати майбутнє, спланувати діяльність підприємства. Але, як свідчить практика, минуле практично ніколи достеменно не повторюється. Тому значні конкурентні переваги мають ті підприємства, які, діагностуючи

свою діяльність і своє майбутнє, завчасу розробляють декілька можливих сценаріїв власного розвитку і готуються до несподіванок, які несе їм зовнішнє середовище [8, с.143].

Недоцільно концентрувати увагу на «оптимальних розмірах і структурі аграрних підприємств» та приймати рішення на показниках роботи середньостатистичного сільськогосподарського підприємства з вищими чи нижчими від середніх показниками господарської діяльності [9, с. 103].

Виокремлення кращих конкуруючих аграрних формувань, які дотримуються прогресивних стандартів та інноваційних напрямків розвитку дозволить отримати найістотніші результати. Пропонуємо власне бачення формування механізму впливу основних складових форсайту на функціонування аграрних підприємств (Рис. 1).

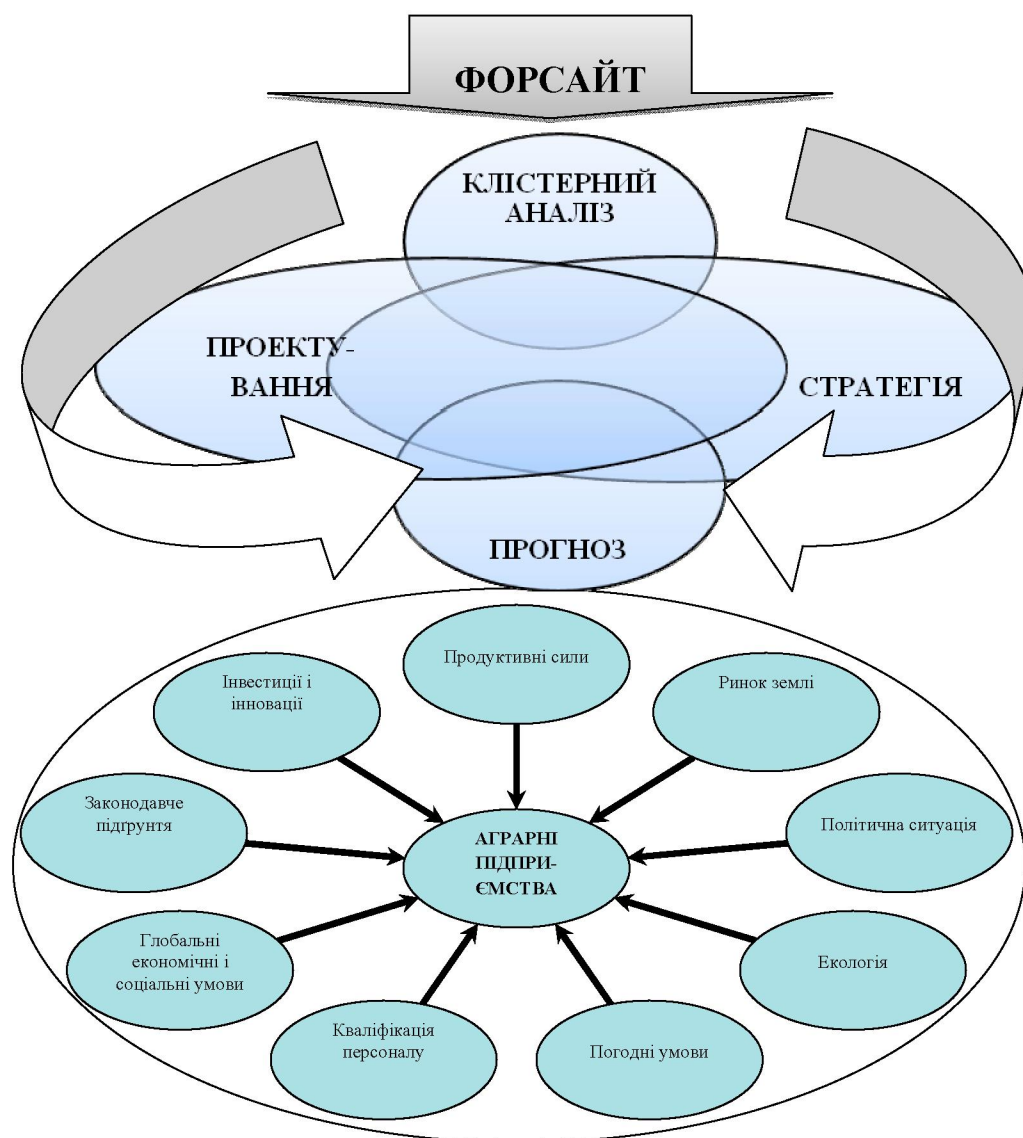

Рис. 1. Механізм впливу основних складових форсайту на функціонування аграрних підприємств*

*власне бачення автора

Звичайно, при використанні форсайту повинні бути враховані регіональні аспекти. Беручи за основу зрівноважений розвиток регіонів й враховуючи похибки на галузеву структуру певного регіону можна буде використовувати

форсайт, як вихідну площадку для дослідження майбутнього всіма суб'єктами господарювання й політики (рис. 2).

Рис. 2. Узагальнені вихідні дані для форсайту аграрних підприємств*
*власне бачення автора

Розвиток та підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств Львівщини та всього аграрного сектору економіки країни вимагає вдосконалення державного регулювання у поєднанні з ринковим саморегулюванням. Аналіз рівня та динаміки показників економічної ефективності виробництва засвідчує позитивний характер розвитку аграрного сектору економіки області попри недостатнє використання організаційного потенціалу підприємств. Чинні урядові заходи з державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників недостатньо сприяють підвищенню рівня їх конкурентоспроможності [8, с.159-168].

Узагальнивши позитивні і негативні тенденції розвитку аграрного сектору України, спробуємо спрогнозувати певні результати майбутніх реформ, базуючись на наших попередніх дослідженнях [6 с. 298] :

- ✓ Зниження собівартості сільськогосподарської продукції на 3-9 %, залежно від структури виробництва та виду продукції;
- ✓ Збільшення у 1,6 рази обсягу валової продукції (у порівнянних цінах 2005 року);
- ✓ Збільшення у 1,4 рази обсягу виробництва продукції рослинництва (у порівнянних цінах 2005 року);
- ✓ Підвищення технологічності та зниження матеріаломісткості сільськогосподарської продукції
- ✓ Збільшення у 2,8 рази обсягу експорту сільськогосподарської продукції та продовольства;
- ✓ Збільшення у 2,4 рази податкових надходжень до Зведеного бюджету від підприємств АПК;
- ✓ Зростання середньомісячної заробітної плати у сільському господарстві до середньої по галузях економіки;
- ✓ Збільшення виробництво молока до 15,4 млн тон;

- ✓ Збільшення реалізацію яловичини в живій масі до 1 млн тон;
- ✓ Нарощення поголів'я корів до 2,7 млн;
- ✓ Україна планує посісти 2 місце на світовому ринку зерна.

Результати дослідження показують здебільшого позитивні тенденції розвитку вітчизняного аграрного сектору. Державою планується збільшення виробництва майже по кожній групі продовольчих товарів. Позитивні тенденції втішають, проте варто було би докорінно змінити відношення держави до першопочаткових ланок виробництва, бо саме їх належить доміганта у подальшому процвітанні країни. Слабка матеріально-технічна база аграрних підприємств й їх недостатнє фінансування може звести нанівець глобальні зусилля уряду.

Опираючись на дослідження найбільшої компанії з маркетингових та соціальних досліджень в Україні «GfK Ukraine», слід відзначити виявлені ними тенденції 2012 - початку 2013рр.: у зв'язку зі зменшенням росту цін, споживання поступово оживає, не зважаючи на зменшення кількості самих споживачів, та й споживчі переваги змінилися – тепер споживачі купують рідше, але більше [6, с. 299].

Таким чином, форсайт – вибір стратегічних пріоритетів розвитку держави, регіону, галузі або компанії, заснованих на інноваціях і направлених на підвищення конкурентоспроможності, пріоритетів, досягнення яких стає метою держави, економічних агентів і суспільства в цілому. Саме такий – комплексний – характер є важливою перевагою форсайту у порівнянні з традиційними методами соціально-економічного прогнозування [5].

Висновки і пропозиції. Виходячи з наведеного вище, можна зробити висновок, що за умови створення відповідного законодавчого поля є можливості комплексного запровадження форсайту в Україні. Перспективним напрямом наших подальших досліджень є удосконалення Ф-технологій у вітчизняній аграрній сфері й розробка рекомендацій для їх практичного впровадження.

Література

1. Community Research & Development Information Service (CORDIS) [[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cordis.europa.eu/>
2. Афанасьев Г.Э. Нам нужна новая экономика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.strf.ru/material.aspx?CatalogId=221&d_no=44912&rated=ok
3. Бен Мартин SPRU, University of Sussex [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vatanym.ru/?an=vs410_chhd2
4. Гапоненко Н. В. Формайт. Теорія. Методологія. Опыт: Монографія / Н. В. Гапоненко – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – 239 с.
5. Евразийская высшая Бизнес-школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bshe.ru/ours_programs/forsite_business
6. Руліцька К. М. Аграрний сектор України: перспективи та тенденції розвитку / К. М. Руліцька // Вісник Львівського національного університету ветеринарної

медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького - Т. 15. № 3(57) Ч.4.- 2013.- С. 295-300.

7. Руліцька К. М. Інтеграція вітчизняних аграрних підприємств у відповідності до стратегічних напрямів розвитку світового аграрного виробництва // Вчені Львівського національного аграрного університету: каталог інноваційних розробок / за заг. ред. В. В. Снітинського, В. І. Лопушняка. – Вип. 13. – Львів: Львів. нац аграр. ун-т, 2013. – С. 74.

8. Руліцька К. М. Сільськогосподарські підприємства: аналіз діяльності та тенденції розвитку: Монографія / К. М. Руліцька – Львів: Ліга-Прес, 2013. – 212 с.

9. Форсайт в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uinei.kiev.ua/foresight/ua/ua_foresight.php.

10. Шелюбская Н. В. «Форсайт» – механизм определения приоритетов формирования общества знаний стран Западной Европы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : iee.org.ua/files/alushta/81-shelyubskaya-forsite_mech.pdf